

Andrea Vojvodić

samostalna istraživačica / *independent researcher*
Mrkopaljska 23a, Rijeka
andreavojvodic@yahoo.com

Stručni rad / *Professional paper*
UDK / UDC: 728.84(497.5 Opatija)“19”
23. 12. 2014.

Arhitektura secesije u Opatiji na primjeru triju vila

Ključne riječi: Opatija, početak 20. stoljeća, bečka secesija, vile, graditelji
Keywords: Opatija, early 20th century, Viennese Secession, villas, builders

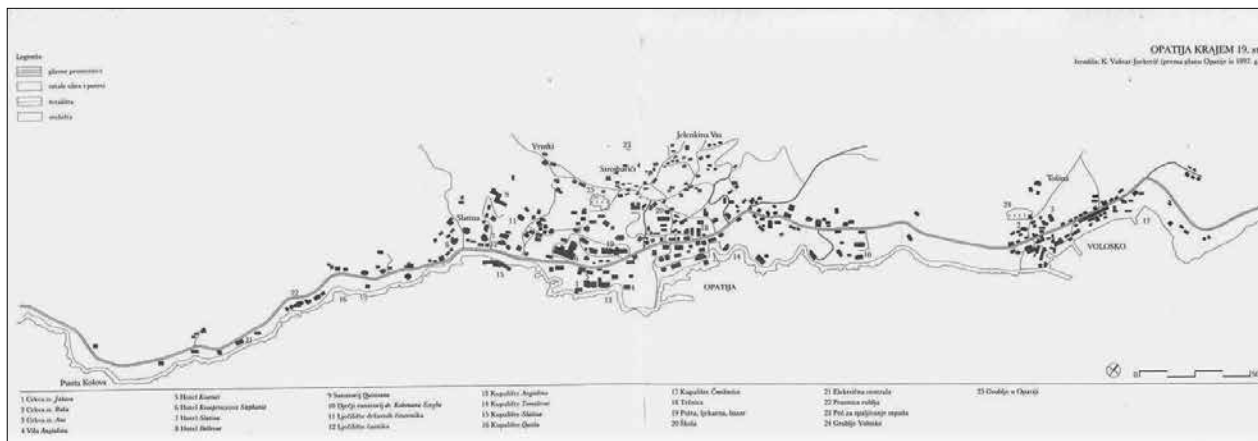
Zahvaljujući povoljnom zemljopisnom položaju Opatija postaje elitno turističko odredište na prijelomu 19. i 20. stoljeća. Mnoge starije građevine adaptirane su u secesijskom stilu, a niču i novogradnje u novom stilu referirajući se na florealnu i geometrijsku arhitektonsku dekoraciju po uzoru na bečku arhitekturu. U članku se donosi kontekst i povijesni pregled nastanka secesijske arhitekture u Opatiji te analiza triju reprezentativnih secesijskih objekata – vile Devane, kuće Tomašić i vile Wrus.

Razvoj Opatije kao turističkog odredišta

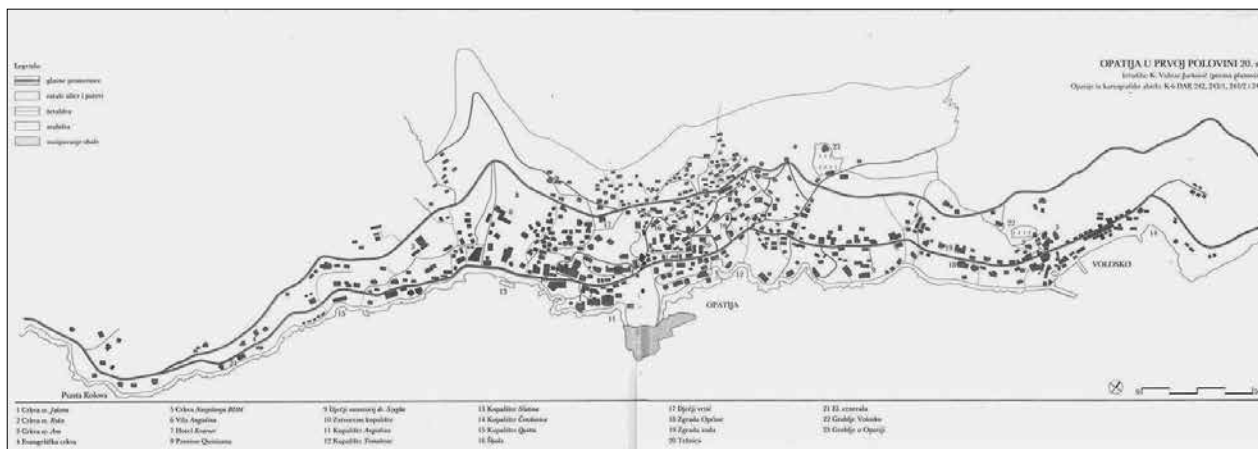
Krajem 19. stoljeća, zahvaljujući velikim potencijalima za razvoj lječilišnog turizma, Opatija postaje elitna destinacija, a to je vidljivo i iz citata iz novina *Abbazia e la Riviera del Carnaro*.¹

Do sredine 19. stoljeća susjedno ribarsko naselje iz 16. stoljeća, Volosko, imalo je mnogo veće značenje od Opatije.² Rijeka koja se razvijala u snažni industrijski i trgovački centar Monarhije, potencirala je razvoj infrastrukture, naročito izgradnjom ceste prema Voloskom 1838. godine učinivši ovaj predio poželjnom lokacijom za odmor.³ Uočivši nove poduzetničke mogućnosti, riječki patricij Iginio Scarpa odlučuje 1844. u Opatiji sagraditi vilu okruženu zelenilom i planiranim vrtom nazvavši je Angiolina, po svojoj pokojnoj supruzi.⁴ Njezinom izgradnjom započinje razvoj turizma u Opatiji, a ideja o smještaju ljetnikovca unutar perivoja tik uz more postaje prototipom koji će se slijediti u budućim projektima za izgradnju vila.

Zahvaljujući nastojanjima austrijskih i njemačkih liječnika Juliusa Glaxa, Theodora Billrotha te Maxa Josepha Örtela razvila se ideja o osnivanju lječilišta u Opatiji na osnovi povoljnih mikroklimatskih uvjeta. Ta zamisao učinila se profitabilnom direktoru Društva južnih željeznica iz Beča Friedrichu J. Schüleru koji 1873. godine na pruži Beč – Trst radi odvojak od Pivke do Rijeke kako bi povezo Beč s budućim lječilištem.⁵ Angažiraju se inženjeri i arhitekti, ponajprije iz Beča, te započinju s izgradnjom Opatije. U sklopu priče o ljekovitim svojstvima mora i zraka opatijske rivijere, godine 1885. gradi se i obalna šetnica (*lungo mare*) od Voloskog do Lovrana kako bi lječilišni gosti uživali u pogodnostima morskog zraka. Cjelokupnost nabrojanih projekata rezultirala je 4. ožujka 1889. donošenjem zakona kojim se Opatija proglašava klimatskim lječilištem.⁶ Ovakav status pretvara Opatiju u privlačnu destinaciju s mnoštvom mogućnosti za ostvarivanje profita. Sve veći broj gostiju potiče lokalne i strane imućnike na podizanje raskošnih vila koje služe za iznajmljivanje elitnim gostima u prestižnom

1. Opatija krajem 19. stoljeća (preuzeto iz: Koraljka Vahtar-Jurković, bilj. 2, 42–43) / Opatija in late 19th century (source: Koraljka Vahtar-Jurković, note 2, 42–43)

2. Opatija u prvoj polovini 20. stoljeća (preuzeto iz: Koraljka Vahtar-Jurković, bilj. 2, 56–57) / Opatija in the first half of the 20th century (source: Koraljka Vahtar-Jurković, note 2, 56–57)

lječilištu jer postaju svjesni da će Opatija uskoro postati ugledno lječilišno-kupališno odredište.⁷

O brzini kojom se gradila Opatija svjedoči činjenica da su od 1884. kada je izgrađen prvi hotel, do 1891. godine realizirane 104 novogradnje, 43 pregradnje i 14 dogradnji rezidencijalnog karaktera.⁸ Početak 20. stoljeća donosi nastavak uspona sve popularnijeg lječilišta. Navodimo: »Još prije 25 godina Opatija je bila tek malo ribarsko selo na jadranskoj obali, a danas je svjetski poznato lječilište sa više od 30 000 lječilišnih gostiju i 50 000 turista godišnje.«⁹ Razvoj turizma pospješen je i objavljivanjem niza propagandnih publikacija. Do početka Prvoga svjetskog rata izlazi besplatan vodič po lječilištu Juliusa Glaxa na raznim jezicima (njemački, češki, francuski i dr.), a 1906. godine u Opatiji se počinje tiskati tjednik *Kur- und Bade-Zeitung der österreichischen Riviera*

(*Lječilišne i kupališne novine austrijske rivijere*) koji će izlaziti punih osam godina. Razvoj Opatije potrajat će do Prvoga svjetskog rata nakon kojeg u novim povijesnim i političkim okolnostima Opatija gubi svoj dotadašnji status elitnoga austrougarskog lječilišta i odmorišta.

Naselje Opatija, kao dio grada Opatije, proteže se od Preluka na sjeveroistoku do Punta Kolove na jugozapadu. Analizom planova iz 1897. te 1914. godine može se utvrditi građevinska aktivnost te širenje Opatije.¹⁰ Nakon izdašnog ulaganja kapitala Društva južnih željeznica iz Beča započinje preobrazba ribarskog sela u mondano lječilište izgradnjom hotela i vila u širem području oko prve vile – Angioline, a zatim do naselja Škrbići prema Voloskom i Punta Kolove na jugozapadu, te kupališta uz samu obalu.¹¹ Spomenuti dijelovi naselja spajaju se glavnom prometnicom (nekada-

šnjom Reichstrasse, a današnjom Ulicom maršala Tita) koja se proteže usporedno s morskom obalom te nastaje zajedno s vilama i ostalim sadržajima (sl. 1). Zbog mnogobrojnih zahtjeva za izdavanjem građevinskih dozvola i nedostatka prostora, građevinske čestice postaju sve manje te se gubi pravilo smještanja vila unutar većih zelenih površina. No broj kuća u Opatiji raste, a time nastaje i potreba za još jednom važnom prometnicom. Stoga 1908. godine započinje izgradnja tadašnje Vie Garibaldi (današnja Nova cesta). Ona se pruža usporedno s Reichsstrasse, s kojom se na Punt Kolovi i spaja. U prvoj polovini 20. stoljeća primjetno je i stapanje dvaju mjesta, Opatije i Voloskog, u jednu cjelinu (sl. 2).¹²

Utjecaj bečke arhitekture

Opatijska arhitektura nastala u razdoblju od 1880. do 1914. godine koje nazivamo zlatnim dobom, nosi srednjoeuropske i mediteranske karakteristike. Uglavnom se podižu turistički i lječilišni objekti, hoteli, sanatoriji i kupališta, kao i stambene vile od kojih je većina bila komercijalnog karaktera. Moderno opremljene vile raskošnih pročelja, okružene zelenilom, nudile su atraktivan smještaj elitnim gostima, pa se u vrijeme naglog razvoja turizma, posebice početkom 20. stoljeća, mnoge građevine u blizini današnje glavne prometnice adaptiraju i dobivaju secesijska pročelja, a uzduž čitavog naselja niču i mnoge novogradnje u secesijskom stilu.

Budući da su događanja u Beču, prijestolnici Monarhije, izvršila najveći utjecaj na prostore tadašnjega austrijskog primorja, u ovom ćemo se pregledu usredotočiti na pojavu i značenje bečke secesije koju u arhitekturi reprezentiraju djela dvojice arhitekata – Josefa Hoffmanna i Otta Wagnera, čije se geometrijske i florealne dekorativne reminiscencije iščitavaju i na opatijskim fasadama. Josef Hoffmann razvija svoju geometrijsku inačicu stila izbjegavajući *horror vacui* pristup te zadržava čiste plohe oslanjajući se na jednostavne ukrase geometrijskih oblika. Učestalo koristi motiv ritmiziranih crno-bijelih kvadratića, tzv. šahovsko polje. Ranija arhitektonska ostvarenja Otta Wagnera odlikuju bogato dekorirana pročelja florealne motivike te uporaba keramičkih pločica i ograda od kovanog željeza. Obje inačice u oblikovnom su smislu imale značajnog utjecaja na arhitekturu Opatije.¹³ Na samom kraju 19. stoljeća, secesija je već uspostavljena kao umjetnički stil u arhitekturi diljem Monarhije, pa tako i u malim sredinama kao što je bila Opatija, i to zahvaljujući ponajprije privatnim naručiteljima jer su bili voljniji prihvatiti nove konstrukcijske i oblikovne ideje tada modernog stila. Podrazumijeva se da je projektiranje obiteljskih kuća bilo izazov za arhitekta koji su imali slobodu stvaranja u skladu s duhovnom otvorenosću i visokom kulturnom razinom onih koji ulažu u izgradnju takvih građevina.¹⁴

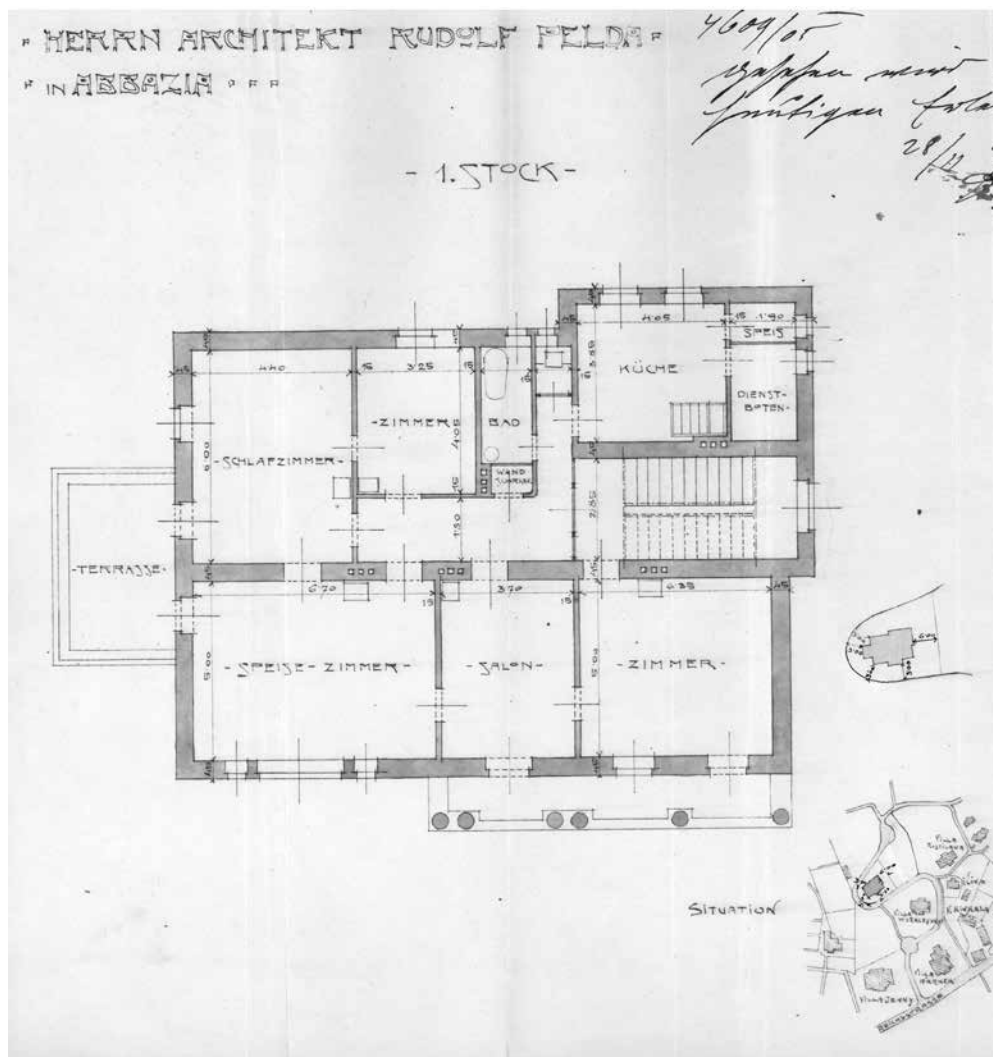
Primjeri opatijskih vila u secesijskom stilu

Pod pojmom vile u Opatiji podrazumijeva se objekt individualnog karaktera namijenjen pojedincima i njihovim obiteljima, a služile su i u turističke svrhe za povremeni boravak bogatih gostiju.¹⁵ Riječ je o građevinama složenih volumena, različitih krovnih visina s mansardnim krovom ili pak odmaknutom krovnom strehom, najčešće poduprtom drvenim konzolicama, erkerima, velikih svjetlosnih otvora, s balkonima i lođama na pročeljima okrenutima prema moru, što potvrđuje da su se arhitekti prilagođavali mediteranskom podneblju.¹⁶ Tomu u prilog ide i činjenica da se na fasadama secesijskih građevina često pojavljuju dekorativni motivi mediteranske flore (jabuke, grožđe, smokvin list, palme i dr.) i faune (školjke, dupini i dr.) poštujući tako specifičnosti okruženja u kojem se gradi. Fasade opatijskih vila preuzimaju tipičnu arhitektonsku dekoraciju pod utjecajem secesije u kojoj dominiraju florealni i geometrijski motivi, kružnice kao stilizacija motiva vjenčića, kvadrati, okomite trake kao i ravna i valovita užljebljenja, a utjecaj *Wagnerschule* vidljiv je i u preuzimanju klasičnih motiva kao što su maskeroni, fascesi, vjenčići i girlande.¹⁷

Obilje dekora očitovanog na fasadama, u unutrašnjosti građevine nije učestalo, no u tom se smislu ističu kovane željezne ograde stubišta, a one u pravilu ponavljaju motiv s balkonskih ograda. Značajne su i ukrasne podne pločice florealne motivike, kao i štukature stiliziranih biljnih i geometrijskih uzoraka unutar veža te stilski oblikovana vrata. Što se organizacije prostora tiče, najzastupljeniji su kvadratni ili pravokutni tlocrti s logičnim rasporedom prostorija: sobe za boravak i radne sobe okrenute su prema moru, a gospodarske su prostorije okrenute prema ulici. Sanitarni čvor, s obzirom na uvođenje tekuće vode, postaje neizostavan dio svakoga stambenog prostora te se obično na svakom katu nalazi po jedan (sl. 3).

U Opatiji se izgradnja individualnoga stambenog karaktera uglavnom povjeravala lokalnim graditeljima Cesaru Široli i Nataleu Clevi, dok su se za važnije državne projekte angažirali arhitekti iz Beča. Postoji mogućnost da su određena dekorativna rješenja preuzeta iz obližnjih gradova.¹⁸ U to je vrijeme izlazio pregršt časopisa o arhitekturi i dekoraciji, a jedan od najznačajnijih svakako je bio *Der Architekt* (Beč, 1895.–1921.) koji je, osim izvještaja o projektima i izgradnjama na području čitave Monarhije, obilovao i stručnim tekstovima, a s njima su se konzultirali domaći graditelji.

Od građevnih se materijala najčešće koriste opeka, drvo te kamen kojim se oblaže baza građevine. Uz ove tradicionalne, upotrebljavaju se i moderni elementi poput keramičkih pločica te kovanog željeza za ograde balkona i stubišta kao i u konstrukcijske svrhe.

3. Vila Pelda I, Opatija, R. Pelda, tlocrt prvog kata 1905. (Državni arhiv u Rijeci, HR-DARI-29, Glavarstvo općine Volosko-Opatija, OP.325) / Villa Pelda I, Opatija, R. Pelda, first floor plan, 1905 (Rijeka State Archives, HR-DARI-29, Volosko-Opatija municipality, OP.325)

Mnogobrojne građevine na čitavom liburnijskom području izvodi Kranjsko građevno društvo (*Krainische Baugesellschaft*) iz Ljubljane, osnovano 1873. godine, a krajem 19. stoljeća svoju filijalu imaju i u Opatiji.¹⁹ Sjedište se prvo nalazilo u vili Teuti, a poslije u vili Puž (danas Daniel) čiji projekt potpisuju 1906. godine (sl. 4). Prihvatanje secesijskih uzoraka očituje se u poigravanjima špricanom i češljanom žbukom te bogatim florealnim i geometrijskim ornamentima.

Rudolf Pelda u Opatiji podiže dvije secesijske vile; vilu Peldu I dovršenu 1907. godine (sl. 5) te vilu Peldu II (danas vila Cottage) iz 1911. godine. Projekt za drugu vilu potpisuje zajedno sa svojim poslovnim partnerom Sandorom Neuhaslerom, jednim od najplodnijih arhitekata Opatije u razdoblju do Prvoga svjetskog rata.²⁰ Zajedničko ovim građevinama jest strukturiranje pročelja špricanom

žbukom, stilizirani florealni motivi te izduženi svjetlosni otvori s tri polja.

Cesar Širola (1859.–1936.) bio je zidarski majstor, a na ovom je prostoru živio i radio preko 35 godina. Kao potpisnik se pojavljuje na oko stotinu nacрта, bilo da je riječ o izgradnjama novih objekata ili nadogradnjama.²¹ Poznato je da dolazi s Malog Lošinja te 1894. godine kupuje stariju kuću na Mušićevcu koju temeljitom nadogradnjom i pregradnjom pretvara u jednu od najreprezentativnijih secesijskih vila Opatije koja danas, nažalost, propada i čija je nekoć bogata dekoracija pročelja vidno okrnjena (sl. 6).²²

Alfred Thenius još je jedan važan arhitekt koji je opatijsku secesijsku baštinu obogatio izgradnjom nekoliko vila: vila Pupi iz 1905. godine, vila Pia iz 1911. godine, a najistaknutija je vila Wrus iz 1911. godine.²³

4. Vila Puž (1907.), Opatija, ulično pročelje (foto: A. Vojvodić) / Villa Puž (1907), Opatija, street façade (photo: A. Vojvodić)

5. Vila Pelda I (dovršena 1907.), Opatija, istočno pročelje (foto: A. Vojvodić) / Villa Pelda I (built in 1907), Opatija, east façade (photo: A. Vojvodić)

Utjecaj secesijskog stila na opatijsku arhitekturu pokazuje analiza reprezentativnih pročelja triju objekata – vile Devane čija fasada početkom 20. stoljeća poprima bogatu florealnu motiviku jer joj reprezentativno pročelje gleda na glavnu prometnicu, zatim kuće Tomašić, bogato ukrašenoga vanjskog plašta florealnim i geometrijskim ornamentima, te vile Wrus, djela arhitekta Alfreda Theniusa koji je stvarao pod utjecajem Josefa Hoffmanna.

6. Vila Devana, Opatija, pregrađena 1905./06., ulično pročelje (foto: A. Vojvodić) / Villa Devana, Opatija, remodelled in 1905/6, street façade (photo: A. Vojvodić)

Vila Devana, Maršala Tita 103 (Antoniushof, talijansko razdoblje: Hotel-pansion »Venezia«)

Vila je izgrađena je 1880. godine, a u pregradnji 1905./06. godine dobiva do danas očuvano secesijsko ruho (sl. 6). Radove je izvodio graditelj Filip Supančić iz Ljubljane.²⁴ Nažalost, arhivska dokumentacija o ovim radovima nije pronađena. Prvotni naziv jest vila Devana, a godine 1908. nazvana je Pansion Antoniushof te postaje omiljeno sastajalište bečkih kazališnih umjetnika.²⁵ Tu je svojedobno, između ostalih, boravio i poznati češki violinist i skladatelj Jan Kubelik čija se skulptura danas nalazi u parku Angiolina.

Vila je dvokatna, poslovno-stambenog karaktera, s potkrovljem i atikom, čije se reprezentativno sjeverno pročelje okreće glavnoj opatijskoj prometnici. Rizalitno istaknute rubne osi naglašavaju simetriju čitavog zdanja. Visoko prizemlje, obloženo fino klesanim, glatkim kamenim kvadrima, dematerijalizirano je velikim staklenim ploham. U središtu se nalazi glavni ulaz označen blago uvučenim drvenim vratnicama. Ulazna veža, uska i jednostavna, vodi do dvostrukog stubišta. Poslovni karakter prizemlja zadržan je do danas. Notu zaigranosti u pročelje unose svijetloplava glatka žbuka te bijelom bojom naglašeni ornamenti. Dodatnu dozu dinamike stvara valovita linija koja teče po sredini prvog kata nastavljajući se na bočna pročelja. Zona od spomenute razdjelne grede do dekorativne valovite linije obrađena je češljanom žbukom plave boje.

Pročelje rastvara osam prozorskih osi. Ističu se ukrasni elementi na otvorima drugog kata. Oba prozora rizalitnog

7. Vila Širola, Opatija, pregrađena 1909., južno pročelje (foto: A. Vojvodić) / Villa Širola, Opatija, remodelled in 1909, south façade (photo: A. Vojvodić)

pojasa drugog kata izlaze na zajednički balkon prozračne ograde sa secesijskim motivom cvijeća i vitica. Natprozornici ovih pravokutnih svjetlosnih otvora ukrašeni su dvjema školjkama, dok su okviri naglašeni padajućim vjenčićem s motivom stiliziranih ribica. U ovoj se zoni nalazi i friz bijelih cementnih pločica. Potkrovlje je zaključeno istaknutom profiliranom gredom na kojoj počiva polukružna atika ukrašena akroterijima – u ovom slučaju vazama s postoljem. Rubovi ritalita naglašeni su bijelim lezenama od češljane žbuke, koje se pri dnu sužavaju. Budući da na ostatku pročelja prozori drugog kata nisu otvoreni balkonima, krasi ih parapetna zona oblikovana češljanom i špricanom žbukom izdvojenoga dekorativnog motiva u središtu polja.

Možemo zaključiti da je autorova inspiracija prilikom osmišljavanja reprezentativnoga vanjskog plašta objekta nesumnjivo bilo more, glavni adut tadašnjeg lječilišta Opatije. Osim valovite linije te češljane žbuke koje simuliraju valove, tomu pridonose i detalji u obliku školjaka i ribica.

8. Kuća Tomašić (1908.), Opatija, glavno pročelje (foto: A. Vojvodić) / The Tomašić House (1908), Opatija, main façade (photo: A. Vojvodić)

Kuća Tomašić, Veprinački put 2

Građevinska dozvola dodijeljena je Pavlu i Anđeli Tomašić za izgradnju katnice, a idejni je projektant možda Attilio Maguolo, lovranski graditelj poznat po primjeni raznovrsnih ornomenata na pročeljima građevina (sl. 8). Radovi su izvedeni prema nacrtima, a uporabna dozvola dobivena je 1908. godine. Nažalost, projektna dokumentacija nije pronađena, stoga će biti ponuđena analiza reprezentativnog pročelja građevine. Naručitelji su Tomašići, svojedobno vrlo utjecajna obitelj. Pavao Tomašić sin je veoma uspješnog pomorca i gostioničara Josipa Tomašića – Pepića, jednog od pionira opatijskog ugostiteljstva, čija je krčma bila omiljeno svratište izletnika.²⁶ Pavao postaje pomorski kapetan, a od oca nasljeđuje gostionicu, odnosno kuću. Na tom će zemljištu poslije podignuti hotel (danas se tu nalazi Hotel Milenij). S Anđelinom Jurković dobiva sedmero djece. Kada je obitelji ustrebao novac, prodali su slastičarnicu Glacier (današnji Paviljon »Juraj Šporer«) i kuću na adresi Veprinački put 2. Ova je kuća služila za smještaj privatnih gostiju i zbog svoje izoliranosti bila je savršeno mjesto na kojem su Pavlove kćeri mogle vježbati sviranje klavira. Među djecom je kuća bila poznata kao »Adam i Eva«.²⁷

Reprezentativno pročelje ovoga objekta gleda na jugozapadnu, uličnu stranu. Ono nesumnjivo nosi najbogatiji i najsloženiji dekorativni prikaz realiziran u ovom razdoblju u Opatiji. Zbog strmine terena izvedeno je prizemlje i prvi kat. Zidni plašt horizontalno je fugiran. Obje razine probijene su trima uglatim svjetlosnim otvorima. Središnja se os ističe po elaboraciji aplicirane ornamentike. Secesijske drvene vratnice krasi oval popunjen motivom rešetke te vitičasti prepleti na ostakljenim zonama. Ulazni portal flankiraju žbukana, stupoliko izvedena debla. Na mjestu krošnji detaljno su

9. Kuća Tomašić (1908.), Opatija, detalj (foto: A. Vojvodić) / *The Tomašić House (1908), Opatija, detail (photo: A. Vojvodić)*

izvedene glave žene i muškarca. Isprepletene hrastove grane iznad portala, prepune listića i plodova, uključuju i prikaz nekoliko fantastičnih životinja (sl. 9). Oko čitavog debla svakog stabla omotana je zmija otvorenih usta, spremna za napad na orla. Vjerojatno je riječ o prikazu Adama i Eve i rajskog vrta nastanjenog simboličnim životinjama. Borba orla i zmije ikonografski je prikaz koji predstavlja borbu dobra i zla odnosno Krista i Sotone.²⁸ U najširem smislu, njegovo bi se značenje moglo svesti na snagu vjere Pavla i Anđele Tomašić. Adam i Eva »nose« jedini balkon ovog pročelja, a ujedno i čitavog objekta. Prozračnu ogradu secesijskog motiva pridržavaju kameni stupići. Natprozornike bočnih okvira prizemlja obilježavaju struči poljskog cvijeća nalik makovima. Jednak motiv ponavlja se u parapetnoj zoni otvora prvog kata. U ovom slučaju struči cvijeća flankiraju reljefno izvedenog orla okruženog vjenčićima pruča i cvijeća. Prostor između otvora, kao i rubne dijelove, krase plitki pravokutnik proširenih uglova, dužine prozora. Njegovu gornju zonu krase dekorativni element u obliku lavlje glave ovjenčane ružama i ukomponirane u razgranato lišće s tri trakice vertikalnog pružanja kružnih završetaka. Prizemlje od prvog kata dijeli ukrasni friz stiliziranih triglifa i metopa. Građevina je zaključena širokom drvenom krovnom strehom.

Raskoš dekorativnih detalja karakteristična je za razdoblje secesije. Budući da su Tomašići bili ugledna obitelj, moguće je da su, ciljanim izborom građevinskog poduzetnika i specifičnog oblikovanja vanjskog plašta, željeli istaknuti svoj društveni položaj.

10. Vila Wrus (1911.), Opatija, detalj južnog pročelja (foto: A. Vojvodić) / *Villa Wrus (1911), Opatija, detail of the south façade (photo: A. Vojvodić)*

Vila Wrus, Nova cesta 63

Objekt je izgrađen za Rudolfa Wrusa u studenome 1911. godine (sl. 10), a izveden je po nacrtima Alfreda Theniusa. Vlasnik je svoju vilu namijenio za Sanatorij za činovnike/službenike, a pansion je poslovaio i za vrijeme talijanske uprave.²⁹

Na južnoj strani kvadratnog tlocrta predviđene su sobe, dok se gospodarske prostorije nalaze na sjeveru. Na svakoj su etaži predviđene po dvije kuhinje i smočnice. Glavni se ulaz nalazi u stubišnom tornjiću na sjevernoj strani. Dvokrako stubište zaštićeno je prozračnom ogradom vitičastih oblika. Baza građevine jest kamena, prizemlje je horizontalno fugirano, a prvi i drugi kat prekriva špricana žbuka. Zbog pada terena na južnoj, reprezentativnoj strani, izvedena je razina više. Pročelje probijaju tri prozorske osi. Ostakljene

11. Vila Blanche (1910.), Opatija, glavno pročelje (foto: A. Vojvodić) / *Villa Blanche (1910), Opatija, main façade (photo: A. Vojvodić)*

su površine izdužene, trokrilne ili četverokrilne. Prva i treća os istovjetnog su oblikovanja. Na prvom katu izlaze na balkon poduprt konzolicama i zaštićen balustradama u obliku uglatih stupića, profiliranih kapitela. Na uglovima je vidljiva kasetna uvučenih uglova. Na drugoj su etaži na balkone postavljene ograde stiliziranoga cvjetnog motiva. Gornji rub otvora uokviruje motiv šahovske ploče zaključen kružićima. Zonu između katova označava profilirani vijenac. Uglove građevine krase stilizirani pilastri koji su na drugoj etaži naznačeni plavom kružnicom i trakicom. Središnja os nadvisuje ostatak građevine. Rizalito istaknute zatvorene lođe prizemlja i prvog kata rastvaraju dva odnosno tri prozora. Ugaoni dijelovi ritmizirani su pilastrima. Svjetlosni otvor druge etaže izlazi na terasu. U parapetu otvora prvog kata uvučena je kasetna zaključena profiliranom gredom klupčice. Bočne rubove kasete naglašava motiv šahovskog polja. Jednaki motiv obrubljuje otvor drugog kata, potkrovlja te ukrasnog zabata s akroterijem. Otvor potkrovlja jest segmentan. Spomenuti zabat po oblikovanju je istovjetan onomu na opatijskoj vili Blanche, pa se može pretpostaviti da je autor toga objekta također Alfred Thenius (sl. 11).³⁰

Kao i na vili Blanche, u dekorativnom su smislu dominantni elementi šahovskog polja, ukrasnog zabata, kasetna uvučenih uglova i špricane žbuke, no u cjelini objekt uključuje kombinaciju florealne i geometrijske ornamentike. Godine 2008. vili Wrus uređena je fasada i krovšte.³¹

Zaključak

Dekoratивно ukrašavanje fasada stiliziranom florealnom ili geometrijskom dekoracijom jedno je od glavnih obilježja secesijske arhitekture. Dok se pojedini opatijski projektanti vila odlučuju za jednu secesijsku dekorativnu opciju, drugi uspješno kombiniraju ukrasne elemente obiju struja. One u primjerima opatijskih vila traju usporedno. Poštuju se želje i ukusi naručitelja koji se češće odlučuju za florealnu inačicu, kao dopadljiviju. Početkom drugog desetljeća 20. stoljeća polako se gubi želja za *horror vacui* pristupom ukrašavanja pročelja te je sve prisutniji utjecaj geometrizma Josefa Hoffmanna i moderne.

Analizom reprezentativnih pročelja triju vila dat je uvid u bogatu secesijsku baštinu Opatije. Iako je kao stil bila kratkog vijeka, svega petnaestak godina, secesija u Opatiji nije zanemariva, stoga je ovaj članak svojevrsan kratak uvid u ovu kompleksnu tematiku i može poslužiti kao uporište za opsežniji prikaz i daljnja istraživanja.

BILJEŠKE

* Članak je rezultat istraživanja za diplomski rad *Arhitektura secesije u Opatiji, prilog istraživanju reprezentativnih vila s početka 20. stoljeća* obranjen 2013. godine na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fa-

kulteta Sveučilišta u Rijeci i nagrađen Nagradom »Radovan Ivančević« Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske za 2013. godinu. Rad je izrađen pod mentorstvom dr. sc. Julije Lozzi Barković.

1 »... Abbazia, rifuggio di sogno, mecca di vagabondaggio dei ricchi ...«. –, *Vita di Riviera, Abbazia e la Riviera del Carnaro*, V/3 (1927.), 8.

2 KORALJKA VAHTAR-JURKOVIĆ, *Opatija, urbanistički razvoj i perivojno naslijeđe*, Glosa, Rijeka, 2004., 29.

3 PETAR TRINAJSTIĆ, *Opatija, biser Jadrana*, Grafika Zambelli, Rijeka, 2001., 27.

4 BERISLAV VALUŠEK, *Disneyland u carevini*, u: Opatija, (ur.) Miljenko Majnarić, Tetraktis, Zagreb, 2005., 72–83, 77–78.

5 KORALJKA VAHTAR-JURKOVIĆ (bilj. 2), 32.

6 Ibid., 33.

7 PETAR TRINAJSTIĆ (bilj. 3), 33.

8 BORIS ZAKOŠEK, *Zlatno doba*, u: Opatija, zlatni počeci hrvatskog turizma, katalog izložbe, (ur.) Mirjana Kos, Hrvatski muzej turizma, Opatija, 2007., 6–24, 17.

9 –, *Randgang durch Abbazia, Moderne Pensionen*, Kur- und Bade-Zeitung der österreichischen Riviera, 21 (26. siječnja 1907.), 1–3, 1.

10 KORALJKA VAHTAR-JURKOVIĆ (bilj. 2), 42–43.

11 Ibid., 38.

12 Ibid., 56–57.

13 JULIJA LOZZI-BARKOVIĆ, *Secesija u arhitekturi Rijeke*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 2010., 30–32.

14 NATAŠA IVANČEVIĆ, *Individualna stambena gradnja*, u: Arhitektura secesije u Rijeci. Arhitektura i urbanizam početka 20. stoljeća (1900.–1925.), katalog izložbe, Moderna galerija Rijeka, Rijeka, 1997., 160–198, 160.

15 MIRJANA PERŠIĆ, *Lovran – turizam i graditeljstvo, Turistička arhitektura u Lovranu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*, Adamić, Rijeka, 2002., 25.

16 JULIJA LOZZI-BARKOVIĆ (bilj. 13), 121.

17 Ibid., 111.

18 DAINA GLAVOČIĆ, *Arhitektura secesije u Rijeci*, u: Arhitektura secesije u Rijeci. Arhitektura i urbanizam početka 20. stoljeća (1900.–1925.), katalog izložbe, Moderna galerija Rijeka, Rijeka, 1997., 40–50, 44.

19 JASNA MALVIĆ, »Secesija«, *Istarska enciklopedija*, 2005., URL: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2452> (15. 10. 2012.).

20 BORIS ZAKOŠEK, *Opatijski album: dugo stoljeće jednog svjetskog lječilišta*, Državni arhiv u Rijeci, Rijeka, 2005., 79.

21 Državni arhiv u Rijeci, HR-DARI-19 H/8, 3246, Bilješke o graditeljima i arhitektima.

22 BORIS ZAKOŠEK (bilj. 20), 253.

23 Ibid.

24 Ibid., 137.

25 Ibid.

26 AMIR MUZUR, *Kronika porodice Tomašić-Červar. Od obiteljskog albuma do priče o Opatiji*, Rijeka, 2004., 51–52.

27 Ibid., 55, 63.

28 MARIJAN GRGIĆ, »Orao«, *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, IV. dopunjeno izd., (ur.) Anđelko Badurina, Kršćanska sadašnjost, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2000., 472; ANĐELKO BADURINA, »Zmija«, *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, IV. dopunjeno izd., (ur.) Anđelko Badurina, Kršćanska sadašnjost, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2000., 627.

29 Državni arhiv u Rijeci, HR-DARI-29, Glavarstvo općine Volosko – Opatija, Volosko, 302.

30 Vila Blanche i vila Wrus očituju se sličnim dekorativnim repertoarom te je zbog uvida u projektnu dokumentaciju i mogućnosti detaljnijeg opisa analizirana vila Wrus.

31 –, *Ove godine uljepšano devet adresa*, Moj grad Opatija, I/11 (5. prosinca 2008.), 20.

REFERENCES

ANĐELKO BADURINA, »Zmija«, *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, 4th revised ed., (ed.) Anđelko Badurina, Kršćanska sadašnjost, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2000, 627.

DAINA GLAVOČIĆ, *Arhitektura secesije u Rijeci*, in: Arhitektura secesije u Rijeci. Arhitektura i urbanizam početka 20. stoljeća (1900.–1925.), exhibition catalogue, Moderna galerija Rijeka, Rijeka, 1997, 40–50.

MARIJAN GRGIĆ, »Orao«, *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, 4th revised ed., (ed.) Anđelko Badurina, Kršćanska sadašnjost, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2000, 472.

NATAŠA IVANČEVIĆ, *Individualna stambena gradnja*, in: Arhitektura secesije u Rijeci. Arhitektura i urbanizam početka 20. stoljeća (1900.–1925.), exhibition catalogue, Moderna galerija Rijeka, Rijeka, 1997, 160–198.

JULIJA LOZZI-BARKOVIĆ, *Secesija u arhitekturi Rijeke*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 2010.

JASNA MALVIĆ, »Secesija«, *Istarska enciklopedija*, 2005, URL: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2452> (15/10/12).

AMIR MUZUR, *Kronika porodice Tomašić-Červar. Od obiteljskog albuma do priče o Opatiji*, Rijeka, 2004.

–, *Ove godine uljepšano devet adresa*, Moj grad Opatija, I/11 (5. December 2008), 20.

MIRJANA PERŠIĆ, *Lovran – turizam i graditeljstvo, Turistička arhitektura u Lovranu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*, Adamić, Rijeka, 2002.

–, *Randgang durch Abbazia, Moderne Pensionen*, Kur- und Bade-Zeitung der österreichischen Riviera, 21 (26. January 1907), 1–3.

PETAR TRINAJSTIĆ, *Opatija, biser Jadrana*, Grafika Zambelli, Rijeka, 2001.

KORALJKA VAHTAR-JURKOVIĆ, *Opatija, urbanistički razvoj i perivojno naslijeđe*, Glosa, Rijeka, 2004.

BERISLAV VALUŠEK, *Disneyland u carevini*, in: Opatija, (ed.) Miljenko Majnarić, Tetraktis, Zagreb, 2005, 72–83.

–, *Vita di Riviera, Abbazia e la Riviera del Carnaro*, V/3 (1927), 8.

BORIS ZAKOŠEK, *Opatijski album: dugo stoljeće jednog svjetskog lječilišta*, Državni arhiv u Rijeci, Rijeka, 2005.

BORIS ZAKOŠEK, *Zlatno doba*, in: Opatija, zlatni počeci hrvatskog turizma, exhibition catalogue, (ed.) Mirjana Kos, Hrvatski muzej turizma, Opatija, 2007, 6–24.

ARCHIVAL SOURCES

Državni arhiv u Rijeci: HR-DARI-19 H/8, 3246, Bilješke o graditeljima i arhitektima; HR-DARI-29, Glavarstvo općine Volosko – Opatija, Volosko, 302.

*Summary**Andrea Vojvodić**Secessionist Architecture in Opatija – A Case Study of Three Villas*

Opatija, as a part of the Austrian coastline, was under the direct influence of Vienna. The importance of Wagnerschule and Josef Hoffmann is particularly emphasized in this paper. The introductory sections discuss the history of Opatija, offering an overview of urban development and typology of architecture in the 19th and early 20th century, as well as some key characteristics of Viennese Secession. In addition, the paper deals with the most prominent builders and architects that created the architecture of this period. Broader perspective has been gained by the inclusion of structures decorated with floral and geometric elements. Besides newly built villas, the paper also discusses examples of older houses which were provided with new Secessionist façade decoration at the beginning of the 20th century. In conclusion, the author emphasizes the significance of further research in order to provide a thorough analysis of Secession style villas in Opatija.

Translation: Andrea Vojvodić